

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті обґрунтовується необхідність посилення національно-культурного компоненту змісту навчання професійної англійської мови. Наведено результати досліджень рівня готовності студентів нефілологічних факультетів до міжнародного спілкування та взаємодії. Окреслено перспективи подальшого вивчення проблеми.

Орієнтація України на побудову демократичного суспільства та інтеграцію в Європу зумовлює значні зміни цілей навчання і цінностей усієї системи освіти. Сучасна культурна конвергенція також впливає на зміну уявлень про цілі та завдання освіти. Ми є свідками процесу усвідомлення єдиного сенсу людської діяльності, повернення національній культурі її справжніх цінностей. Водночас загострилися питання, зумовлені національними та регіональними розбіжностями, зростаючою диференціацією в суспільстві, зміною пріоритетів в усіх сферах життя.

Переосмислення поглядів на долю сучасної Європи і всього світу зумовлене передусім змінами в Центральній та Східній Європі, які по-

клали кінець розподілу Європейського континенту на дві протилежні системи і водночас спричинили нову градацію: Західна, Центральна, Східна Європи, країни - члени Ради Європи, країни - члени Євросоюзу, члени НАТО тощо. Такі процеси диференціації та інтеграції закладають основи формування єдиного демократичного простору, побудованого в площині прав людини, фундаментальних свобод, формування єдиного ринку праці, а також забезпечення безпеки для всіх націй, народностей і країн.

Відомо, що капітал, на якому кожне суспільство будуватиме своє майбутнє, складається зі знань, які воно використовує, та освітньої системи, що здатна розширювати і передавати ці знан-

ня. Всесвітній процес глобалізації дедалі більше розширює суперечність між новими вимогами, що висувуються інформаційним суспільством, і застиглістю основних освітніх систем, через які ці знання здобуваються. Саме поняття «інформаційного суспільства» передбачає володіння інформацією, 80 % якої передається та зберігається англійською мовою - мовою міжнародного співробітництва [1, с 832].

Але на сьогоднішній день з огляду на зростання інтересу до міжнародної співпраці недостатньо просто володіти іноземною мовою; міжнародне співробітництво можливе лише за умов знання законів, поваги до культури, традицій, звичок, норм комунікативної поведінки інших народів. Тому зі зміною пріоритетів розвитку сучасної освіти, впровадженням культурологічного (на зміну фактологічному) підходу до навчання, зростанням інтересу до міжнародної співпраці національно-культурний компонент відіграє все більшу роль у навчанні іноземної мови.

Національно-культурний компонент змісту навчання професійної англійської мови передбачає ознайомлення студентів з культурно-побутовими особливостями, типами службових відносин, стилями управління, ієрархічного підпорядкування, манерою спілкування та нормами комунікативної поведінки потенційних партнерів у процесі професійної діяльності. Національно-культурний компонент у навчанні професійної англійської мови базується на сформованій соціокультурній компетенції студентів, яка мала закласти підвалини знань з історії, географії, літератури, державного устрою, загальної культури та мовного етикету народів, мова яких вивчається.

Проблеми формування соціокультурної компетенції студентів у процесі навчання іноземної мови досліджували Г. Д. Томахін, В. В. Сафонова, С. Г. Тер-Мінасова, Ю. І. Пассов. В. С Біблер, Ю. М. Ємельянов досліджували цю проблему на рівні діалогу культур і цивілізацій. Ю. І. Пассов сформулював сучасну концепцію іншомовної освіти, яка базується на інтегрованому навчанні мови та культури країн, мова яких вивчається, на діалозі рідної та іноземної культур. Мета такої освіти - навчання мови через культуру, культури через мову, формування *homo moralis*: людини із совістю, що розрізняє добро і зло, має високі стійкі моральні орієнтири, якими вона керується у своїй діяльності [2, с 16]. В Україні питаннями формування соціокультурної компетенції студентів у процесі навчання іноземної мови опікуються С. Ю. Ніколаєва, Т. І. Олійник, Л. Ф. Рудакова, Н. К. Скляренко, І. Г. Тараненко,

В. М. Топалова, О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко та інші. На думку вітчизняних учених, домінуючими мотивами життя в полікультурному просторі, духовного збагачення та співпраці є прагнення до знань, допитливість, привабливість, екзотичність нової культури та мови; їхня пізнавальна цінність, зіткнення інтересів, відкриття нового світу, інтелектуальне сприйняття культурних цінностей, пізнання незнайомого, засвоєння нових норм, порушення стереотипів. Національно-культурний компонент у навчанні професійної англійської мови як складова професійної компетентності майбутнього фахівця у вітчизняній науці на теоретичному рівні не досліджувався.

Водночас підготовка студентів до самостійного життя в умовах ринкових відносин потребує пошуку нових шляхів організації навчально-виховного процесу з огляду на той факт, що наша ментальність та спосіб життя значно відрізняються від європейських стандартів. За даними соціологічних досліджень у цілому українській людині притаманні 53 % працелюбності, 48 % непередбачуваності, 18 % ліношів, 2 % акуратності та 2 % раціоналізму, а пунктуальність становить лише 1 % [3], не кажучи про те, що основними визначальними рисами європейця є індивідуалізм та прагматизм, тоді як для нас, українців, характерні чуттєвість та колективізм. З таким вантажем сформованої роками колективної безвідповідальності, повною відсутністю практицизму та зневагою до закону нам буде непросто інтегруватись у Європу.

Тому, зважаючи на інтерес переважної більшості студентів до вивчення англійської мови, треба повніше використовувати потенціал цього предмета для того, щоб зробити випускників вищих навчальних закладів конкурентоспроможними на європейському та світовому ринках праці.

Потенційні можливості курсу професійно спрямованої англійської мови полягають у тому, що в процесі роботи над професійною лексикою з кожної спеціальності (економіки, комп'ютерних наук, екології тощо) викладач має змогу вводити студентів у світ реалій ділового життя та прищеплювати їм навички комунікативної поведінки в різноманітних ситуаціях професійного та ділового спілкування. Зміст навчання професійно спрямованої англійської мови впливає з самої назви курсу; посилення ж національно-культурного компоненту в змісті цієї освітньої галузі відкриває широкі перспективи для якісно нової підготовки майбутніх спеціалістів у плані сформованості їхньої готовності до взаємодії з пред-

ставниками іншої культури та співпраці з іноземними партнерами.

Така готовність розглядається нами на трьох рівнях: достатньому, середньому та високому. Достатній рівень передбачає:

- подолання страху перед спілкуванням з іноземцями;
- уміння привітатись та попрощатись, висловити подяку, поставити стандартні запитання, дати короткі відповіді на запитання;
- знання правил мовного етикету, прийнятого в різних англійськомовних країнах;
- сформовані навички сприйняття іноземної мови на слух.

Середній рівень визначається:

- психологічною готовністю особистості до іншомовного спілкування;
- умінням підтримувати бесіду та будувати діалог;
- знанням мовних кліше й формул та вмінням їх використовувати;
- мистецтвом уникати небажаних для обговорення тем та питань;
- адекватною реакцією реципієнта на висловлювання співрозмовника;
- сформованим позитивним ставленням до національних розбіжностей;
- визнанням права кожного народу на відстоювання своїх національних цінностей та пріоритетів;

Високий рівень готовності до взаємодії з іноземними партнерами передбачає:

- повне подолання мовного бар'єру;
- позитивну налаштованість на взаєморозуміння та підтримку;
- порушення існуючих негативних стереотипів у сприйнятті іноземців;
- впевненість особистості в собі та в успіху як результаті спілкування;
- знання особливостей національного характеру та манери поведінки;
- вміння виражати власні думки та коректно відстоювати їх;
- сформовані навички комунікативної поведінки в ситуаціях, максимально наближених до реалій життя;
- толерантне ставлення до національних розбіжностей у сприйнятті навколишнього світу, цінностей та пріоритетів;
- подолання власного культуроцентризму;
- знання культурних, релігійних, регіональних, класових особливостей представників різних націй та вміння використовувати їх у практичній діяльності.

Вивчення стану готовності студентів нефілологічних спеціальностей Миколаївського держав-

ного гуманітарного університету ім. Петра Могили до взаємодії з представниками іншої культури та співпраці з іноземними партнерами шляхом анкетування, написання есе та співбесід показало:

Факультет	Всього студентів	Рівень		
		достатній	середній	високий
Економічний	68	21	31	16
Юридичний	39	23	10	6
Екологічний	47	21	19	7
Політології	86	47	22	17
Разом	240	112	82	46
Всього, %	100	46,7	34,2	19Д

З таблиці видно, що тільки п'ята частина студентів має високий рівень готовності до міжнародного спілкування та взаємодії. Тому програмами навчання професійної англійської мови студентів нефілологічних спеціальностей МДГУ ім. Петра Могили поряд з розширенням лексичного запасу передбачається формування навичок ділового спілкування, моделювання співробітництва в усній та письмовій формі, проведення конференцій, організація інтерв'ю та презентацій, тобто посилення національно-культурного компонента через створення відповідного освітнього середовища, професійно спрямованих навчальних ситуацій, наповнення засобів навчання автентичними дидактичними матеріалами: посібниками, відеофільмами, тестами, аудіозаписами. Особливу роль у посиленні національно-культурного компонента відіграє живе спілкування з носіями мови: добровольцями Корпусу миру, професорами Фулбрайтівських програм, представниками бізнесових кіл.

Так, працюючи над темою «Права людини» на факультеті політичних наук, викладачі не тільки знайомлять студентів з історією, основними положеннями Американської конституції та поправками до неї. У процесі роботи над текстом «American Beliefs and Values» студенти долучаються до розуміння таких американських цінностей, як свобода, індивідуалізм, ідеалізація практицизму, волонтерство, мобільність, патріотизм, прогрес, «американська мрія». До вивчення цієї теми підходять не з ідеологічних позицій, а з точки зору загальнолюдських цінностей, наповнених конкретним сенсом національних відмінностей кожного народу.

Зміст навчання професійної англійської мови на економічному факультеті передбачає складання бізнес-планів уявних фірм, заповнення аплікаційних форм, ведення документації, організацію рекламних компаній товарів та послуг, про-

ведення презентацій, написання рекомендаційних листів, звітів тощо. Але для успішної роботи в цьому напрямі необхідно знати «неписані закони» ведення бізнесу в різних країнах, особливості національного менталітету та норми поведінки, усталені в даному суспільстві. Наприклад, не завадить знати, що для успішної співпраці з німцями на перше місце треба поставити пунктуальність та дотримання протоколу; американці зазвичай вірять на слово, але борони вас Боже його порушити - ви втратите довіру назавжди, до того ж зіпсуєте свою ділову репутацію; вони звикли самі за себе платити, то ж не позбавляйте їх радості відчувати себе незалежними. Для порозуміння з представниками арабських країн буде корисною демонстрація поваги до старих людей; швейцарцям не заведено дарувати годинники (що так люблять робити у нас); французи - співробітники однієї фірми (на противагу американцям) ніколи не збираються на свята всі разом: керівництво й обслуговуючий персонал святкують окремо навіть такі демократичні свята, як Різдво; студенти Оксфорду не люблять, коли в їхній присутності хвалять Кембридж і навпаки. Уявлення про Америку, яке склалося у багатьох людей під впливом бойовиків, вестернів, фільмів жахів, трилерів, знятих у Голлівуді, не відповідає реаліям життя середнього американця; то ж у спілкуванні не кваптеся інформувати співбесідників, що ви все про їх країну вже знаєте. Американці не розуміють нашої прив'я-

заності до рідної землі; їхній патріотизм базується на гордості за свою вільну, демократичну країну, де над усе цінується свобода. Це й не дивно: в середньому впродовж свого життя кожен американець змінює місце проживання 11 разів! Для англійців необхідною умовою подальшого спілкування є наявність третьої особи, яка відрекомендує вас потенційному партнерові. В одних країнах прийнято залагоджувати суперечні питання по телефону; в інших, наприклад у Єгипті, тільки в присутності всіх зацікавлених сторін.

Знання таких особливостей і повага до них набагато спрощують налагодження стосунків між народами та країнами. Нині, коли мільйони людей стають суб'єктами міжнародного спілкування, учасниками спільних проектів та діяльності, виникає необхідність спільно аналізувати проблеми, розробляти практичні рішення, оцінювати результати діяльності, формувати плани. Тому відмова від негативних стереотипів, нав'язаних засобами масової інформації та відсутністю доступу до першоджерел, сформовані навички комунікативної поведінки, фактична готовність до співпраці є запорукою поліпшення стосунків нашої країни зі світовим співтовариством, відкриває перспективи для вступу України до Всесвітньої організації торгівлі та НАТО. Важливу роль у цьому має відіграти посилення національно-культурного компонента у навчанні іноземної мови.

1. Тараненко І. Г. Соціокультурні та політико-економічні передумови визначення мови міжнародного спілкування // Науковий вісник каф-ри ЮНЕСКО КДЛУ - К., Видавничий центр КДЛУ, 2000.- Випуск 3 В- 876 с
2. Пасова Е. И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур.- Липецк: ЛГПИ - РЦПО, 2000.- 216 с.
3. Гуревич А. Хотим в Европу! // Зеркало недели, 1999.- № 20.
4. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций // Воронеж: Истоки, 1996.- 168 с.

- Byram M. Teaching Foreign Languages for Intercultural Competence // Культуроведческие аспекты языкового образования - М.: Еврошкола, 1998.- С. 7-22.
- Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment // A Common European Framework of Reference // Council of Europe Education Committee.- 1998.- Strasbourg.- 224 p.
- Neuner G. The Role of Sociocultural Competence in Foreign Language Teaching and Learning // 1994.- Strasbourg: Council for Cultural Cooperation, CC-Lang. (94)2.- P. 96.

R. Giyshkova

NATIONAL AND CULTURAL COMPONENT IN CONTENT OF TEACHING PROFESSIONAL ENGLISH

In the article the necessity of strengthening of national and cultural component in content of teaching professional English is grounded. Results of the research of the level of non-philological students' readiness for international communication and interaction are given. Perspectives of further research of this problem are defined.